

Dr. Celler Tibor

A Korányiak - egy igazi orvosdinasztia

Korányi Frigyes a tbc-elleni küzdelem, fia, Sándor pedig a belgyógyászat terén alkotott maradandót

Cikkünk apropóját az adja, hogy százötven éve, 1866. június 18-án született báró Korányi Sándor belgyógyász, akadémikus, a funkcionális diagnosztikai szemlélet bevezetője, akit sokan a legnagyobb magyar belgyógyásznak tartanak. Korányi Sándor orvosdinasztiából származott, ő már a harmadik generációs országos hírnévű doktor volt a Korányiak sorában.

De lássuk csak sorjában. Eredeti családi nevük Kornfeld volt. A család története a 18. század utolsó évtizedeitől ismert. Friedrich Joachim Kornfeld (-1826) izraelita vallású bécsi bankár volt, aki a napóleoni háborúk idején a hadseregnek adott hitelekkel és kölcsönökkel szerzett vagyonát a Napóleon bukását követő inflációban elvesztette. Érdekes módon mind a három fia orvosi pályát választott, mindhárman a bécsi egyetem orvosi karán szereztek sebészeti és szülészeti oklevelet, majd Magyarországon telepedtek le és fényes pályát futottak be.

Az első generáció

Korányi (Kornfeld) János (1795-1880) 1828-tól - miután áttért a római katolikus hitre - a szatmári püspök udvari orvosa, 1838-tól megyei főorvos, majd főorvos. Családi nevét 1848-ban változtatta Korányira. János (1829-1896) fia utáni unokájával, dr. Korányi János (1865-1935) budapesti ügyvéddel az ág férfi vonalon kihalt. Amália nevű leánya után unokája volt Nyíri Sándor (1854-1911) altábornagy, aki 1903 és 1905 között a gróf Tisza István vezette kormány honvédelmi minisztere, majd képviselő volt. 1910-től a magyar királyi testőrség parancsnoka lett.

A bécsi izraelita bankár második fia, Korányi (Kornfeld) Viktor Móricz (1796-1870) több mint tíz év bécsi praktizálás után, 1829-ben települt Máramaros-szigetre, ahol előbb városi sebész, majd 1839-től Máramaros vármegye főorvosa lett. 1833-ban az egeri érsekségen római katolikus hitre tért, családja 1848-ban felvette a Korányi nevet, ő maga csak 1856-ban. Fia Frigyes (1827-1903) joghallgató, majd 1849 áprilisától honvéd főhadnagy. Törvényszéki bírónak ment nyugdíjba. Az ő fia volt Korányi Gyula (1862-1910) ügyvéd, unokája Korányi Imre (1896-1985) Kossuth-díjas egyetemi tanár, jeles mérnök, ükunokája pedig Korányi László (1942-) belgyógyász-kardiológus főorvos, a balatonfüredi Állami Szívkórház főigazgató-helyettese.

A harmadik fiú, Korányi (Kornfeld) Sebald (1800-1885) Nagykállóban telepedett le. 1837-ben az egeri érsekségen felvette a római katolikus vallást, 1848-ban egész családjával együtt Korányira változtatta eredeti családnevét. Kitűnő diagnosztus volt, fia, Korányi Frigyes leírta, hogy tőle tanulta a betegszlelés művészetét. Az 1860-1870-es években az „Orvosi Hetilap” több, a közegészségügygel és betegleírással foglalkozó tanulmányát közölte. Ő alapította a Korányi család nagy jelentőségű ágát.

Egy orvosprofesszor, aki ingyenkórházat alapított

Volt egyszer egy orvosprofesszor, aki ingyenkórházat alapított, hogy meghosszabbítsa Budapest szegény betegeinek életét. Korányi Frigyes (1827--1913) orvostudományi munkásságával és emberbaráti tevékenységével már a kortársak tiszteletét és megbecsülését is kivívta.

Korányi Frigyes Kornfeld Sebald legidősebb fia volt. Nagykállóban született, középiskoláit a szatmárnémeti piaristáknál végezte, 1844-től a pesti orvosi karon tanult, tagja volt az egyetemi ifjúság radikális irodalmi társaságnak. Kedvelt tanítványa volt Balassa János sebészprofesszornak, s ez a szellemi kapcsolat egyike azon szálaknak, melyek később a magyar medicinát az európai szintre emelő és a magyar orvosképzést új alapokra helyező pesti orvosi iskolához vonták. Az 1848-as ifjúsági mozgalmak egyik vezetője. 1848 tavaszán előbb nemzetőr, majd a Szabolcs vármegyei önkéntes zászlóalj gyógyszerértárnak parancsnoka, majd honvédorvosként a nyíregyházi katonakórház főhadnagya, később pedig mint a 104. honvédszászlóalj főorvosa vett részt a harcokban. A világosi fegyverletétel után csak nehezen került el a fogságot. 1849 őszétől folytatta tanulmányait a pesti orvosi karon, de amikor Balassa Jánost letartóztatták, ő vezette az érdekében a pesti rendőrfőnöknél járt küldöttséget. 1852-ben avatták orvosdoktorrá, majd két évre Bécsbe került műtőnövendéknek Schuh professzor mellé. Itt szerezte meg sebészi és szülésmesteri képesítését.

1852-ben egyik rokonának azt írta - miután egyszer látta Ferenc Józsefet - hogy „a császár jóképű gyerek”. Ezt a rendőrségi levélcenzúra „jóltaplált gyereknek” fordította. Ezzel az ürüggyel, felségsértés címen - valójában forradalmi múltja miatt - kitiltották Bécsből és Pestről, és Nagykállóba száműzték. Nagykállóban gyakorló orvosként tevékenykedett, apja praxisát segítette. 1859-ben megalapította a helyi kórházat. Nem szakadtak meg kapcsolatai pesti és bécsi barátaival, sűrű levelezéssel tartotta szellemi kapcsolatát velük, akikkel 1857-1858-ban kétszer is tudományos körutat tett. Berlinton Londonig felkeresték Európa legnevezetesebb egyetemeit, orvosi intézményeit. Az útról „Uti levelek” címen beszámolt az Orvosi Hetilap 1857-1858. évi számaiban. Komoly tanulmányokat írt a hazai orvosképzés reformjának szükségességéről, lehetőségeiről. Ő írta meg Magyarországon az első a gyermekhalandóság okait feltáró tanulmányt.

1861-ben Szabolcs vármegye főorvosává választották meg. Kötelezővé tette vármegyéjében a himlő elleni védőoltást, kidolgozta a megye szülésznoi ellátásának tervét. 1864-ben verge amnesztiát kapott és visszatérhetett Pestre. Ekkor megszerezte idegkórtanból a magántanári képesítést, s a következő évben, 1865-ben már a Rókus Kórház idegosztályának vezetője lett, míg rá egy évre kinevezték a belgyógyászat egyetemi tanárának a II. számú klinikára. 1878-ban indult meg az új klinika felépítése, amelynek jó megtervezése érdekében Korányi Frigyes és építész társa külföldi tanulmányutat tett. 1880-ra fel is épült az Üllői úton a modern felszerelésű, immár 80 ágyas klinika.

Korányi részt vett az egészségügyi reformintézkedések előkészítésében, kidolgozásában. Elképzelése szerint épültek fel az egyetemi klinikai telepek.

Bár érdeklődése előbb a kardiológia felé fordult, nevét manapság a tüdőbetegség legyőzéséért vívott harcával kapcsolatban ismerjük. Több cikket írt a gümőkórrol, amely a 19. században népbetegség volt, és világszerte felismerték a szegénységgel való szoros kapcsolatát. Európában a 20. század elején 365 millió ember élt, közülük évente 800 ezer halt meg tüdővészben. Magyarországon is egyre súlyosbodott a helyzet. 1892-ben 46 967, két évre rá 48 954, a millennium évében pedig 61 596 embert vitt el a tbc, amely azonban a hivatalos adatoknál is magasabb arányban szerepelt a tényleges halálokok között.

Korányi 1898-ban létrehozta a Budapesti Szegénysorsú Tüdőbetegek Szanatórium Egyesületét, melynek elnöke Batthyány Lajos gróf lett, alelnöke Korányi mellett Harkányi Frigyes báró, de mellettük még számos neves emberbarátot sikerült megnyerni az ügynek. Magát a királyt is. Korányi büszkén mondhatta el az egyület ülésén: „Az előttünk lebegő cél megvalósulásának ragyogó biztosítékát képezi felséges királyunk azon legújabban kinyilatkoztatott legkegyelmesebb elhatározása, amely szerint az egyesület Védnökségét elfogadni és megengedni méltóztatott, hogy a felállítandó budapesti szegénysorsú betegek szanatóriuma Erzsébet királyné áldott nevét viselje. Itt az ország szívében kell felállítatni az első ilyen gyógyintézetnek, mert a főváros népességi csoportjában fordul elő a legtöbb

tüdővésztes beteg, itt állanak fenn azon közlekedési viszonyok, melyek az intézet felkeresését az ország akármelyik részéből könnyűvé teszik.” Az egyesület a fővárostól kapott telket Budakeszi határában, tagjainak lobbizásából és gyűjtőmunkájából 1901-ben megnyithatta kapuit az Erzsébet Királyné Szanatórium, a mai Országos Korányi Tbc- és Pulmonológiai Intézet.

A Vasárnapi Újság 1902 tavaszán így számolt be a szegények kórházáról: „Az intézet gyönyörű helyen fekszik, a János-hegy délnyugati lejtőjén, mérföldekre terjedő remek kilátással, egy erdei tisztáson. Éjszakai és éjszak-keleti szelek nem jutnak hozzá. Körülöleli a székes-főváros szépséges tölgyerdeje. Szép park veszi körül, teljes tisztaság már itt is, úgy mint magában az intézetben. Pedig a söprés a főépületben, ahol a betegek laknak, ösmeretlen, mindent nedves feltörléssel tisztogatnak. A látogatóknak is csak cipőit megtisztíttatása után szabad a sanatóriumba belépnie.” Mire a tudósító ezeket a sorokat közzétette, már napvilágot látott a sanatórium első statisztikája. E szerint az első 80 beteg közül 73 hizott a kúra alatt, mégpedig összesen 291 kilogrammot, fejenként tehát négyet. A 116 ágyas sanatórium gyorsan megtelt, az 1930-as években már 450 ágygal működött.

Orvosi és egészségügyi szervező tevékenysége Korányi Frigyesnek már életében biztosította a legmagasabb szakmai és közéleti elismerést. 1884-ben, amikor a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagjának választotta, volt egyetemi rektor és orvoskari dékán. A Budapesti Orvosegyesület, az Országos Közegészségügyi Tanács, az Igazságügyi Orvosi Tanács elnöke. 1884-ben tolcsvai előnévvel - Adolf fivérével együtt - nemességet kapott, majd 1908-ban bárói rangra emelték. 1891-ben pedig Ferenc József a főrendiház örökös tagjává nevezte ki. A tekintélyt és tisztséget Korányi arra használta fel, hogy a betegségek mélyebb okainak felszámolására tegyen kísérletet.

Korányi Frigyeset hosszú étellel jutalmazta a sors, így 1913-ig szemlélhette egyre bővülő sanatóriuma működését. Két felnőttkort megért fia közül Frigyes (1869-1935) gazdaságpolitikus lett, magyar pénzpolitika kiemelkedő egyénisége. Három kormányban is ő töltötte be a pénzügyminiszteri posztot. Az idősebb fiú, a bevezetőben már említett Sándor volt, aki apja nyomdokaiba lépett.

A legnagyobb magyar belgyógyász

Korányi Sándor (1866-1944) a magyar belgyógyászat legnagyobb alakja. 1888-ban - miután már három évvel korábban figyelemre méltó tanulmányokat publikált - Budapesten avatták orvosdoktorrá. A következő évben külföldi tanulmányútra ment, azzal a céllal, hogy az apja által teremtett hagyományokat ötvözze a külföld új és érdekes törekvéseivel. A modern belgyógyászat tudományos alapjait - az élettant, a kémiát, a biokémiát és a biofizikát - tanulmányozta a legnevesebb európai intézetekben. Visszatérte után nagy elméleti tudással és tapasztalati anyaggal látott hozzá a klinikai munkához, amelybe bevezette az állatkísérleteket, kifejlesztette a kémiai módszereket, gyógyító munkája során rendszeresen alkalmazta a laboratóriumi vizsgálatokat. Előbb apja klinikáján működött, 1893-tól az ideggyógyászat magántanára, 1900-ban rendkívüli egyetemi tanár, 1908-tól pedig a belgyógyászat rendes tanára és a III. számú Belklinika igazgatója (1936-ig). 1927-től felsőházi tag, majd 1935-től a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja.

A III. számú Belgyógyászati Klinikán virágzott fel és terebélyesedett ki a Korányi-iskola, amelynek apja után immár Korányi Sándor volt a vezetője. Megindították a vesebetegségek funkcionális diagnosztikájának, patológiájának és terápiájának új korszakát, s ezzel világviszonylatban is kimagasló eredményeket értek el. Világviszonylatban Korányi Sándor határozta meg elsőként a veseelégtelenség fogalmát, ő vezette be a veseelégtelenség megállapítására alkalmas vizsgáló módszert, a vér és a vizelet fagyáspontcsökkenésének mérését. Élettani kutatásaival tisztázta a vizenyő keletkezésének mechanizmusait. Elsőnek

állapította meg, hogy hegyvidéken az oxigén részleges koncentrációjának csökkenése okozza vörös vérsjtek szaporulatát (azóta küldik a vérszegény gyerekeket magaslati levegőre), ő vezette be a leukémia gyógyítására a benzolos készítményeket. Korányi mondta ki, hogy bármilyen fontos is az anatómiai diagnózis, a döntő mégiscsak az, hogy a szervezet kompenzációs mechanizmusa mennyire képes eleget tenni alapvető feladatainak. Ez merőben új szemléletnek bizonyult abban a korban.

Az 1920-as években ő kezdeményezte a BCG-oltásokat. A tbc-t édesapjával ellentétben már nem csupán kórházi kérdésként, hanem társadalmi problémaként fogta fel, melynek megoldása túlnyúlik az orvosi szakma hatáskörén. Igen jelentős iskolát nevelt ki, a következő évtizedekben az összes belgyógyászati egyetemi tanár és belgyógyász főorvos a tanítványai köréből került ki.

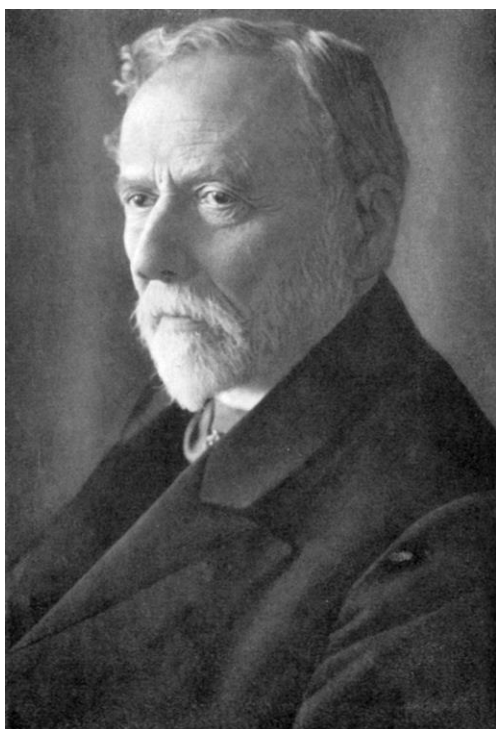
Apjához hasonlóan őt is a legmagasabb elismerésben részesítették, több hazai és külföldi társaság tagja, társaságok elnöke volt. A pénzügyi válság okozta nagy egyetemi leépítések során klinikáját 1936-ban feloszlatták, őt magát nyugdíjazták. Az épületben ma az I. számú Belgyógyászati Klinika működik. Négy évnyi súlyos betegeskedés (szívelégtelenség és agyvérzés miatti ágyhoz kötöttség) után, 1944. április 12-én hunyt el Budapesten.

Sivár egyetemi vendégeimnek vigasza volt az a négy félév, melyen át az ő belgyógyászati előadását hallgattam. Derék orvosiparosok közt egy nagy szellem! - írta róla egyik jeles tanítványa, dr. Németh László orvos és író.

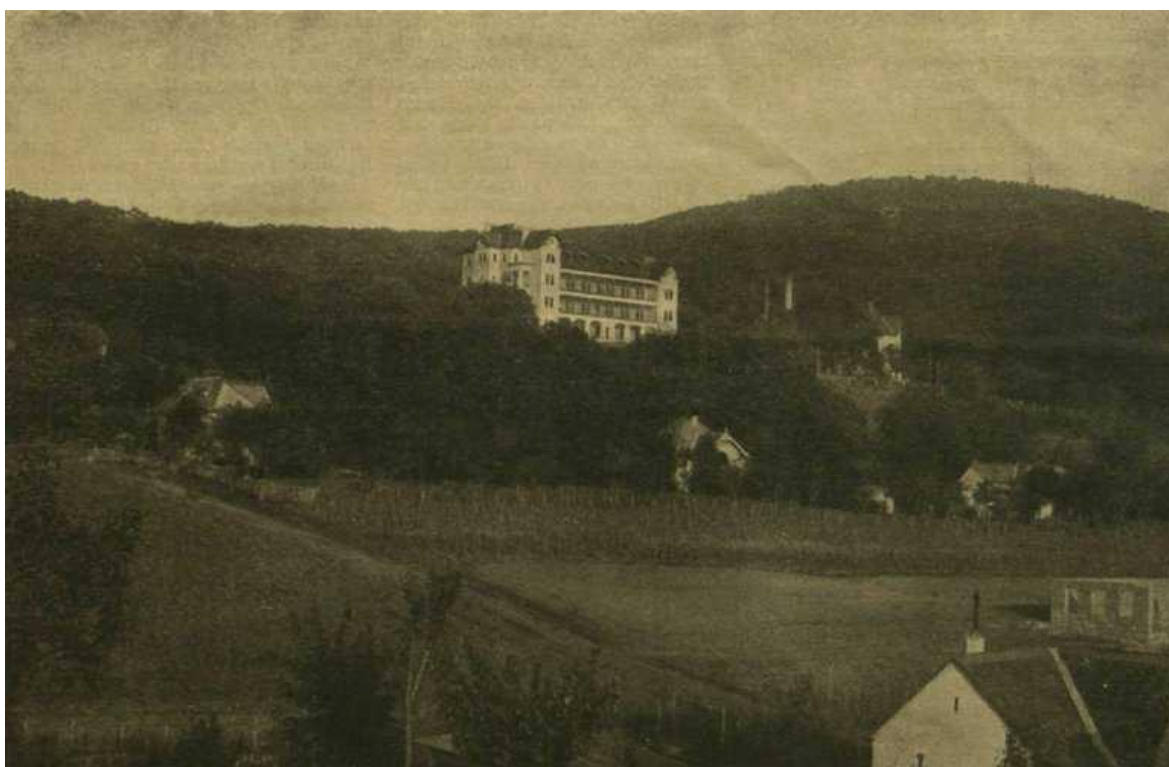
Korányi Sándor két fia közül az egyik medikus volt, de betegsége miatt nem fejezhette be orvosi tanulmányait, A másik fia jogász lett, akit 1945-ben országgyűlési képviselőnek választottak, majd két évre rá Brazíliába távozott.

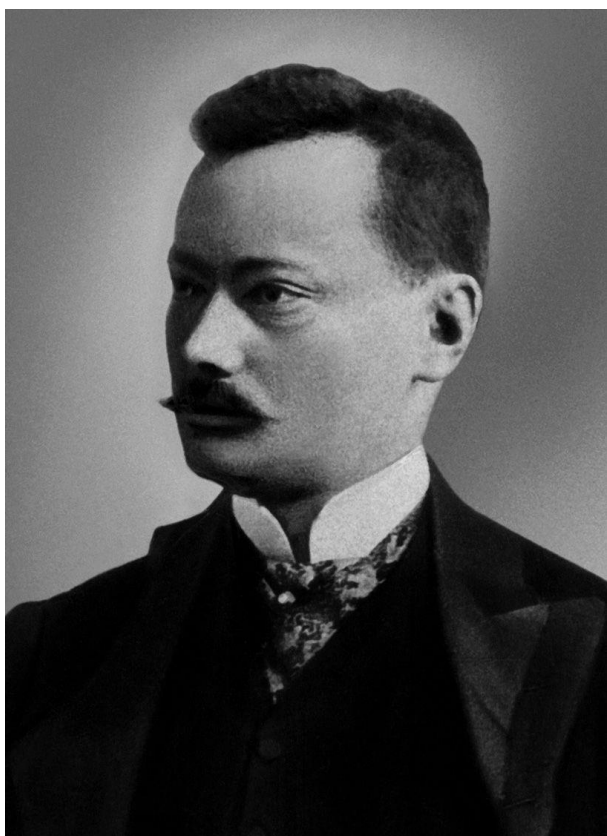
Báró Korányi Frigyes, aki a szegényeknek ingyenkórházat építtetett

Korányi Frigyes orvosprofesszor 84 évesen

Az Erzsébet királyné szanatórium Budakesziről nézve (Vasárnapi Újság, 1902)

Báró Korányi Sándor, a magyar belgyógyászat megalapozója

Korányi Sándort a fasisztoid Gömbös-kormányzat kényszernyugdíjazta, klinikáját megszüntette

A Korányi család síremléke a budapesti Kerepesi temetőben